

ISSN 1857 - 92

**INTERNATIONAL
JOURNAL**

Institute of Knowledge Management

KNOWLEDGE

Scientific Papers

Vol. 13.3

IJK, Vol. 13.3, pp. 522, Skopje, 2016

Global Impact and Quality Factor 1.023 (2015)
<http://globalimpactfactor.com/knowledge-international-journal/>

THE TEACHER OF THE FUTURE
Ninth International Scientific Conference
17-19.6.2016, Durres, Republic of Albania

INSTITUTE OF KNOWLEDGE MANAGEMENT
SKOPJE, MACEDONIA

KNOWLEDGE

International Journal Scientific papers Vol. 13.3

Editing Board

Vlado Kambovski PhD, Robert Dimitrovski PhD, Predrag Trajković PhD, Maria Kavdanska PhD, Svetlana Trajković PhD, Zivota Radosavljević PhD, Siniša Zarić PhD, Margarita Koleva PhD, Mile Matijević PhD, Nonka Mateva PhD, Rositsa Chobanova PhD, Mirjana Borota – Popovska PhD, Aleksandar Nikolovski PhD, Jove Kekenovski PhD, Marija Knezević PhD, Ilija Nasov PhD, Irina Singavetskaya PhD, Venelin Terziev PhD, Dzulijana Tomovska PhD, Oliver Dimitrijević PhD, Nedzat Koraljić PhD, Nebojsa Pavlović PhD, Nikolina Ognenska PhD, Dimitrija Popovski PhD, Lisen Bashkurti PhD, Tome Naumov PhD, Trajce Dojcinovski PhD, Jana Merdzanova PhD, Zoran Srzentić PhD, Nikolai Sashkov Cankov PhD

Preparing and correction: Liljana Pushova, Jasmina Dimitrovska

Print: GRAFOPROM – Bitola

Editor: IKM – Skopje

For editor

Robert Dimitrovski PhD

KNOWLEDGE
International Journal Scientific Papers Vol. 13.3

ISSN 1857-92

SCIENTIFIC COMMITTEE

President: Academician Prof. Vlado Kambovski, PhD

- Prof. Robert Dimitrovski PhD, Faculty of Management, MIT University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Zivota Radosavljević PhD, Dean, Faculty FORCUP, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Rosica Cobanova PhD, Bulgarian Academy of Sciences (Bulgaria)
- Prof. Siniša Zarić PhD, President of the Committee for Awarding (Croatia)
- Prof. Ilija Nasov PhD, Research and Development center PLASMA, Skopje (Macedonia)
- Prof. Aleksandar Nikolovski PhD, Rector of FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Anita Trajkovska PhD, Rochester University (USA)
- Prof. Milan Radosavljević PhD, Dean, Faculty of strategic and operational management, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Anka Trajkovska-Petkoska PhD, UKLO, Faculty of technology and technical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Predrag Trajković PhD, JMPNT, (Serbia)
- Prof. Lidija Tozi PhD, Faculty of Pharmacy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Bistra Angelovska, Faculty of Medicine, University "Goce Delcev", Shtip (Macedonia)
- Prof. Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Jove Kekenovski PhD, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Sasho Korunoski, Dean, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Cvetko Andreevski, Vice rector, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Margarita Koleva PhD, Dean, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Roussi Minev PhD, Rousse University (Bulgaria)
- Prof. Krasimir Ivanov PhD, Rousse University (Bulgaria)
- Prof. Boris Sakakushev PhD, Rousse University (Bulgaria)
- Prof. Aleksandar Donchev, MIT University, Faculty of Law, Skopje (Macedonia)
- Prof. Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Mirjana Borota-Popovska, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Prof. Marija Topuzovska-Latkovic, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Prof. Marija Knezević PhD, Academic, Banja Luka, (Bosnia and Herzegovina)
- Ljupco Naumovski PhD, Forum for Mobility and Research, Bitola (Macedonia)
- Prof. Oliver Iliev PhD, Faculty of Communication and IT, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Dimitrija Popovski PhD, Faculty of Sport, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Yuri Doroshenko PhD, Dean, Faculty of Economics and Management, Belgorod (Russian Federation)
- Prof. Sashko Plachkov PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Ivan Petkov PhD, Rector, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Vladimir Lazarov PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Tosko Krstev PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)

THE TEACHER OF THE FUTURE
Ninth International Scientific Conference
17-19.6.2016, Durres, Republic of Albania

- Prof. Antoanela Hristova PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Azra Adzajlić – Dedović PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Zorka Grandov, PhD, Pan-European University APEIRON, Banja Luka (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Aleksandr Korablev, PhD, Dean, Faculty for economy and management, Saint Petersburg State Forest Technical University, Saint Petersburg (Russian Federation)
- Prof. Primož Dolenc, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Doc. Igor Stubelj, PhD, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Hristo Beloev PhD, Bulgarian Academy of Science, University of Rousse (Bulgaria)
- Prof. Venelin Terziev PhD, University of Rousse (Bulgaria)
- Prof. Branko Sotirov PhD, University of Rousse (Bulgaria)
- Prof. Karl Schopf, PhD, Akademie für wissenschaftliche forschung und studium, Wien (Austria)
- Prof. Isa Spahiju PhD, International Balkan University (Macedonia)
- Prof. Volodymyr Denysyuk, PhD, Dobrov Center for Scientific and Technological Potential and History studies at the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)
- Prof. Laste Spasovski PhD, Vocational and educational centre, Skopje (Macedonia)
- Prof. Branislav Simonović PhD, Faculty of law, Kragujevac (Serbia)
- Prof. Dragan Koković PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Sasha Kicoshev PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Pere Tumbaš PhD, Faculty of Economics, University of Novi Sad, Subotica (Serbia)
- Prof. Natalija Kirejenko PhD, Faculty For economic and Business, Institute of Entrepreneurial Activity, Minsk (Belarus)
- Prof. Zoja Katru PhD, Prorector, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof. Mustafa Kacar PhD, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof. Evgenia Penkova-Pantaleeva PhD, UNWE -Sofia (Bulgaria)
- Prof. Nikolina Ognenska PhD, Faculty of Music, SEU - Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Tihomir Domazet PhD, President of the Croatian Institute for Finance and Accounting (Croatia)
- Prof. Stojan Ivanov Ivanov PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Maja Lubenova Cholakova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Daniela Ivanova Popova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Branimir Kampl PhD, Institute SANO, Zagreb (Croatia)
- Prof. Marina Simin PhD, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Miladin Kalinić, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Helmut Schramke PhD, former Head of the University of Vienna Reform Group (Austria)
- Prof. Ahmad Zakeri PhD, University of Wolver Hampton, (United Kingdom)
- Prof. Tzako Pantaleev PhD, NBUniversity, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Lisen Bashkurti PhD, Global Vice President of Sun Moon University (Albania)
- Prof. Baki Koleci PhD, University Hadzi Zeka, (Kosovo)
- Prof. Ivana Jelić PhD, University of Podgorica, Faculty of Law, (MNE)
- Prof. Islam Hasani PhD, Kingston University (Bahrein)
- Prof. Rumen Valcovski PhD, Imunolab Sofia (Bulgaria)
- Prof. Jonko Kunchev PhD, University „Cernorizec Hrabar“ - Varna (Bulgaria)
- Prof. Nedžad Korajlić PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia and Herzegovina)

THE TEACHER OF THE FUTURE
Ninth International Scientific Conference
17-19.6.2016, Durres, Republic of Albania

- Herzegovina)
- Prof. Alisabri Šabani PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Jova Ateljević PhD, Faculty of Economy, University of Banja Luka, (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Branislav Simonović PhD, Faculty of law University of Kragujevac (Serbia)
- Doc. Tatyana Sobolieva PhD, State Higher Education Establishment Vadiym Getman Kiyev National Economic University, Kiyev (Ukraine)
- Prof. Svetlana Trajković PhD, High college for professional applied studies, Vranje (Serbia)
- Prof. Suzana Pavlović PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Zorka Jugović PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Dragan Marinković PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Dusan Ristić, PhD Emeritus – Faculty of Management, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Rumen Stefanov, PhD, Dean, Faculty of public health, Medical University of Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Stojna Ristevska PhD, Dean, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Snezana Stoilova, PhD, High Medical School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Lence Mircevska PhD, High Medical School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Dzulijana Tomovska, PhD, Dean, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Mitre Stojanovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Ljupce Kocovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Vasil Zecev PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Nikola Bozkov PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Vasil Pehlivanov PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Oliver Dimitrijević PhD, High medical school for professional studies "Hipokrat", Bujanovac (Serbia)
- Prof. Venelin Madanski PhD, National Military University Veliko Trnovo (Bulgaria)
- Prof. Svilen Stefanov PhD, National Military University Veliko Trnovo (Bulgaria)
- Prof. Vanja Banabakova PhD, National Military University Veliko Trnovo (Bulgaria)
- Prof. Erzika Antić PhD, High medical school for professional studies "Hipokrat", Bujanovac (Serbia)
- Prof. Jelena Stojanović PhD, High medical school for professional studies "Hipokrat", Bujanovac (Serbia)
- Prof. Miodrag Smelcerović PhD, High medical school for professional studies "Hipokrat", Bujanovac (Serbia)
- Doc. Marija Kostić PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Doc. Sandra Živanović PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Doc. Snežana Milićević PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Doc. Nebojsa Pavlović PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Prof. Kamal Al-Nakib PhD, College of Business Administration Department, Kingdom University (Bahrain)
- Venus Del Rosario, Arab Open University (Philippines)
- Nishad M. Navaz, Kingdom University (India)

THE PARENTS OF SPECIAL NEED STUDENDS - ATTITUDE TOWARD THE RECOGNITION AND ADMISSION OF THE PUPILS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN NORMAL CLASSES.....	361
DONIKA DARDHA, PhD	361
MARIELA BURDA, PhD.....	361
PSYCHOLINGUISTICS IMPLICATIONS AND PERSPECTIVES IN THE FUNCTION OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING	367
ISA SPAHIU, PhD	367
EDITA KAMBERI SPAHIU, MSC	367
CULTURE AND THE LEXICS AS ESSENTIAL COMPONENTS	371
IN THE STUDYING OF FOREIGN LANGUAGE	371
MUSTAFA IBRAHIMI, PhD.....	371
DEFINITIONS OF THE CONCEPT OF TRANSLATION AND TRANSLATOR IN THE HISTORY OF MANKIND.....	375
MARIJA LEONTIK, PhD.....	375
METAMORPHOSIS OF GREAT GODDESS MYTH IN ALBANIAN CONTEMPORARY NOVELS.....	381
(A COMPARATIVE APPROACH BETWEEN THE NOVELS, <i>LAS CEMETERY</i> BY ZIJA ÇELA AND.....	381
<i>BLACK MËRKUNA</i> BY AGRON TUFA).....	381
MARISA KËRBIZI, PhD	381
USING SOCIAL NETWORKING SITES IN FOREIGN LANGUAGE LEARNING.....	387
ELDA TARTARI, PhD	387
ANITA MUHO, PhD.....	387
SOME TRANSLATION PROBLEMS IN THE DERIVED WORDS WITH PREFIXES IN ENGLISH AND ALBANIAN LANGUAGE	391
OLSA XHINA	391
SOUNDS METAPHOR OF HUMAN SENTIMENTS.....	395
(LONELINESS AS A AESTHETIC REJECTION IN FREDERIK RRESHPJE'S POETRY).....	395
RIZA BRAHOLLI	395
THE IMPLEMENTATION OF COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING (CLT) IN AN EFL CONTEXT: A CASE STUDY OF IRAQI LEARNERS' ATTITUDES AND PERCEPTIONS	403
EKREM EROZ, PhD	403
FUTURE TRENDS IN TEACHING OF TRANSLATION TECHNOLOGY	409
RADMILA RADONIĆ MA	409
CONTENT ANALYSIS OF AESTHETIC EDUCATION ACCORDING TO EDUCATION PLAN AND PROGRAMM	411
DALIBORKA ĐERKOVIĆ, MSC.....	411
CONDITIONS AND PERSPECTIVES OF UNIVERSITY SPORT IN MACEDONIA AND OTHER BALCAN COUNTRIES.....	417
BILJANA POPESKA Ph.D.....	417
SNEZANA JOVANOVA MITKOVSKA Ph.D	417
TRAJCO DIMKOV, PhD.....	417
NIKOLA SMILKOV, PhD	417
YOUTH AND THE GAMBLING	425
ELENA STAVROVA, PhD	425
LINDITA DURMISHI, PhD.....	425
DINKA ZLATEVA, PhD.....	425
LEISURE TIME IN CONTEMPORARY SOCIETY	437
DESPINA SIVEVSKA, PhD.....	437

DEFINITIONS OF THE CONCEPT OF TRANSLATION AND TRANSLATOR IN THE HISTORY OF MANKIND

Ass. Prof. Marija Leontik, Ph.D.

Goce Delcev University-Stip, Republic of Macedonia marija.leontik@ugd.edu.mk

Abstract: Translation is one of the oldest human activities. The translation which has been developing in parallel with the history of mankind has already become a science. There are lots of definitions about the concept of the translation and the translator.

This study reviews the ideas of number of scholars, translators and writers regarding translation as well as their works within the context of translation studies. In addition of this, the present study is an attempt to investigate the previous stages taken by the translation studies from its beginning to its current state.

Key words: translating, translator, translation, translation studies.

ДЕФИНИРАЊЕ НА ПОИМИТЕ ПРЕВЕДУВАЊЕ И ПРЕВЕДУВАЧ ВО ИСТОРИСКИОТ РАЗВОЈ НА ЧОВЕКОТ

проф. д-р Марија Леонтиќ

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Република Македонија, marija.leontik@ugd.edu.mk

Апстракт: Преведувањето е една од најстарите човечки активности. Преведувањето што се развиваше паралелно со историскиот развој на човекот прерасна во наука за преведувањето. Постојат голем број дефиниции за дефинирање на поимите преведување и преведувач.

Овој труд ќе опфати размисли на бројни истражувачи, преведувачи и писатели за преведувањето и нивни трудови за теоријата на преведувањето. Исто така ќе се разгледаат различните етапи од појавата на преведувањето до денес и современата состојба.

Клучни зборови: преведување, преведувач, превод, наука за преведување.

1. Вовед

Преведувањето е една од најстарата општествена и универзална активност што се развивала неколку илјади години и претставува мост кој поврзува различни народи кои зборуваат различни јазици со цел да се оствари контакт и дијалог.

За усното преведување иако немаме докази може да се претпостави дека е старо колку и човештвото. Првите пишани сведоштва за преведувањето се двојазичните натписи на старите Египќани што датираат од 3000 год. пред. н.е. Источните и западните цивилизации во текот на историскиот развој биле во контакт преку преведувачите и преведувањето. На Запад преведувањето се јавува во античка Грција и во Рим.

Од минатото до денес поимите преведување и преведувач различно се дефинираат. Различните дефиниции се должат на различните епохи и аспекти од кои се тргнува при

објаснување на основните карактеристики на преведувачкиот процес, начините на решавање преведувачки проблеми и улогата на преведувачот при овие активности.

Во текот на историскиот развој на преведувањето се разви теоријата на преведувањето што е лингвистичка дисциплина чие основање се совпаѓа со интензивниот развој на лингвистиката, но е поврзана и со теоријата на комуникацијата и теоријата на информацијата. Во историскиот развој на теоријата на преведувањето различните ставови и мисли се обликувале во одделни пристапи при дефинирање на поимите преведување и преведувач.

Различните дефиниции на поимите преведување и преведувач се должи на историскиот развој на преведувањето и на преведувачката активност и на размислувањата за преведувањето. Ниедна дефиниција за преведувањето и за преведувачот не може целосно да се сфати без да се направи краток историски преглед на основните приоди при дефинирање на поимите преведување.

2. Историскиот развој на поимите преведување и преведувач во западната култура

Историскиот развој на преведувањето и на размислите за преведувањето и преведувачот всушност претставува историски развој на цивилизациите.

Во Античка Грција може да се претпостави дека преведувањето било средство за комуникација во трговските врски со другите цивилизации околу Средоземното море и за преговори во текот на војните. Иако во пишаните дела не се спомнува преведувачката активност од одредени факти може да се заклучи дека во Античка Грција таа постоела. Питагора, Талес и Платон одреден период биле во Египет и стекнатите сознанија во областа на науката ги пренеле во Античка Грција. Иако нема пишани докази може да се претпостави дека ова е реализирано преку преведување. Исто така можеме да заклучиме дека преведувачите во Античка Грција преку преведувањето ја збогатувале својата цивилизација со сознанија од другите култури, но воедно преку преведувањето ги пренесувале достигнувањата на својата култура во други средини.

Во Римската цивилизација може да се констатира дека преведувањето и преведувачот се диференцирани, голем број дела од хеленската култура се преведуваат на латински јазик и во овој период се јавуваат теориските размисли за преведувањето. Во западната историја за прв преведувач се смета Ливиј Андроник Луциј (280-207) кој ја превел Хомеровата „Одисеја“ од грчки на латински во 240 год. пред. н.е. и од кој имаме некои сочувани делови. Старите Римјани со изјавите дека одредени знаења прифатиле од античките Грци овозможиле да се направи дистинкција помеѓу оригинално и преведено дело, а воедно да се разликува писател од преведувач. Во Римската цивилизација се развиле две тенденции на преведувањето; првиот пристап преводот го применувал збор по збор, буквално, точно, верно кон оригиналот на авторот, а вториот пристап за кој се залагал римскиот оратор и философ Цицерон преводот го сфаќал според смисла, слободно со цел природно и убаво да звучи на читателот. Старите Римјани стремеле преку преведувањето од грчки на латински и да го збогатат својот јазик (со заемки од грчкиот јазик или со создавање нови зборови врз нивна основа).

Во периодот на Цицерон (106-43 пред н.е.) и на Хоратиус (65-8 пред н.е.) грчките филозофи и оратори не се преведувале од Грци туку од Римјани. А ова наметнало да почне да се размислува и дискутира за односот писател-преведувач и за проблемите што се јавуваат при преведувањето. Проблемите што се јавуваат при преведувањето прв ги обработил Цицерон кој се смета за зачетник-теоретичар на преведувањето. Тој ги употребил термините „верно преведување“ и „слободно преведување“ кои ги употребил и Хоратиус. Терминот „преведување според значење“ го употребил подоцна Ероним Софроник (345-419/20). А Хоратиус го вовел и терминот „верен

преведувач“. Овие термини предизвикале дискусии и појава на нови спротивни термини. Во една ваква атмосфера со пристапот „преведување според значење“ Ероним Софроник во IV век го превел Светото писмо од грчки на латински, а Кирил и Методиј во IX век на старословенски. Со текот на времето Библијата почнала да се преведува на јазиците на сите народи кои живееле во Европа. Џон Виклиф (1330-1384), Вилијам Тиндејл (1494-1536) Библијата ја превеле на англиски со цел да биде разбирлива за обичните луѓе.

Во периодот на хуманизмот се застапува превод верен на изворниот текст. Леонардо Бруни (1370-1444) развива теорија за преведувањето во која главни принципи се верноста и одговорноста, а целта е во преводот да се сочуваат сите карактеристики на изворниот текст.

Во периодот на ренесансата, развојот на бирократијата, дипломатијата, правото, филозофијата и книжевноста, распространувањето на печатарството и формирањето на националните јазици даде нова димензија на преведувачката активност. Во овој период се јавува потребата Светото писмо да се преведе на националните јазици. Практиката „преведување според значење“ се сретнува повторно при преведување на Светото писмо од страна на Мартин Лутер кој во 1522 год. го објави преводот на Библијата на германски јазик. Тој при преведување на Библијата дал предност на значењето и се исползувал од народниот јазик со цел текстот да биде лесно разбирлив. Францускиот преведувач Етјен Доле (1509-1546) во 1540 г. истакнува дека должност на преведувачот е да не преведува буквално и при преведувањето да употреби зборови и збороред што ќе ја предадат суштината на оригиналниот текст.

Во XVII-от век, во периодот на класицизмот, преводите се адаптирани и модернизирани. Најзначајни теоретичари на преведувањето во овој период се Никола Перо д'Абланкур (1606-1664) и Џон Драјден (1631-1700). Англискиот писател Џон Драјден во 1680 год. за „преведувањето збор по збор“ го употребува терминот „метафраза“, за преведувањето „според значењето“ го применува терминот „парафраза“, а за преведувањето со имитација го воведува терминот „мимесис“. Според Драјден имитацијата претставува идентификување на преведувачот со писателот со цел изворниот текст да го репродуцира како оригинален текст.

Во XVIII-от век, во периодот на просветителството, продолжува тенденцијата преводот да биде верен на оригиналот и воедно да го збогатува јазикот-цел. Најзначајни претставници на таа тенденција се францускиот писател и преведувач Жак Делил (1738-1813) и англискиот писател Александер Фрејзер Тајтлер (1747-1814). Паралелно францускиот писател и преведувач Антоан Прево (1697-1763) афирмира пристап кон преведувањето чија цел е менување на оригиналот во согласност со културата-цел. Во овој период се интензивира преведувањето на народен јазик што е разбирлив за месното население.

Во XIX-от век, во периодот на романтизмот се водат бурни дискусии за текстовите што се „преводливи“ и „непреводливи“. Најважни претставници на овој период се Август Вилхелм фон Шлегел (1767-1845), Вилхелм фон Хумболт (1767-1835), Фридрих Шлаермахер (1768-1834) и Хенри Водзворт Лонгфелоу (1807-1881). Според Вилхелм Фон Хумболт (1767-1835) кој јазикот и мислата ги гледа како сплотена целина, различните култури се причина за непреводливост бидејќи не дозволуваат јазични „еквиваленти“. Придонесот на Хумболт во теоријата на преведувањето се состои во тоа што јазикот го гледа како жива и творечка материја. Шлаермахер е првиот теоретичар кој разликува преведувачи кои писмено преведуваат „научни и уметнички текстови“ и толкувачи кои усно преведуваат „деловни (трговски и правни) текстови“.

Во XX-от век со индустријализацијата и со формирањето на меѓународните организации потребата за преведување сè повеќе се зголемува. Како резултат на ова, во овој век со конституирањето на науката за преведување (традуктологија) се јавуваат бројни современи теории кои продонесуваат преведувањето, преводот и преведувачот да се дефинираат од различни

аспекти. Со своите размисли голем придонес даваат Роман Јакобсон, Јуџин Најда, Вине, Дарбелне и др.

Во педесеттите години од XX-от век Роман Јакобсон (1896-1982) со својот став дека значењето на еден збор претставува транспозиција во друг знак на преводот му ја даде вистинската улога со која за значењето на еден израз се бара друг израз со кој ќе се преведе првиот. Јакобсон со дефинирање на јазичната комуникација преку која кодираната порака се пренесува од испраќач до примател преку комуникациски канал ја дава основата на *комуникативната теорија на преведувањето*. Според оваа теорија преведувачот е истовремено примател и испраќач на пораката.

Во шеесеттите години од XX-от век американскиот лингвист Јуџин Најда ги дефинира „формалната“ и „динамичката“ еквиваленција, а се залага за втората. Тој првата ја смета како еквиваленција на форма и значење, а втората како еквиваленција на ефектот при читање оригинален и преведен текст.

Во седумдесеттите години од XX-от век науката за преведување станува независна гранка. Предводник на оваа идеја е Џејмс Холмс во 1972 год. Науката за преведување се развива во три правци како теоретска, описна и применлива и иницира развој на нови современи теории и приоди. Во овој период Антон Попович во преведувањето разликува јазична, синтаксичка, формална и текстуална еквиваленција, а во изразот отстапување во однос на формата, видот, темата, индивидуалниот јазик на преведувачот и погрешното разбирање на преводот. Паралелно со ова во Германија се афирмираат *функционалистички теории на преведувањето* во чии средишта се наоѓаат *теоријата за видовите текстови* на Катарина Рајс и *теоријата на скопос* на Ханс Фермеер кои дадоа нова димензија во теоријата на преведувањето. Катарина Рајс според функцијата односно видот на комуникација што ја вршат текстовите предлага одреден пристап или метод на преведување за да се постигне *функционална еквиваленција*. Таа, за *информативните текстови* кои даваат информации и знаење предвидува непроменливост на содржината при предавање од изворниот текст во текстот-цел, за *експресивните текстови* што се полни со книжевна уметничка естетика сугерира преку превод со идентификација содржината да се предаде во аналогна уметничка форма во текстот-цел, за *апелативните текстови* што треба да пробудат реакција кај примачот препорачува адаптација. Според Ханс Фермеер, теоријата на скопос афирмира цел на текстот-цел и на преведувачкото дејствие и може да се примени на процесот на преведување, на резултатот од преводот и на начинот на преведување. Теоријата на скопос се концентрира на целта на преведувањето според која се избираат методи и стратегии на преведување. Придонесот на Фермеер во теоријата на преведувањето се состои во тоа што обрнува внимание на можноста да се продуцираат различни преводи на еден ист изворен текст во зависност од текстот-цел.

Во осумдесеттите години од XX-от век е влијателна полисистемската теорија со своите најзначајни претставници Сузан Баснет, Андре Лефевер, Џејмс Холмс, Гидеон Тори и Евен Зохар. Тие се застапници на дескриптивната теорија на преведувањето со цел да се опишат појавите во преведувањето. Според нив културните системи на изворниот текст и на културата-примател значително влијаат на процесот на преведување на книжевните текстови. Паралелно Јуста Холц Мантари се заложува преведувањето да се разгледува како активност која има цел да ги опфати меѓукултурните релации.

Во деведесетите години од XX-от век има различни струи и пристапи кон преведувањето. Мона Бекер афирмира еквиваленција на ниво на збор, на ниво на граматика и на ниво на текст. Научните работници кои се занимаваат со преведување во овој период сè повеќе покажуваат интерес теоретските сознанија на лингвистиката да ги применуваат во преведувањето. Во овој период станува актуелна *интерпретативната теорија на преведувањето* (теорија на смислата) со

своите предводници Мариане Ледерер и Даница Селескович. Според оваа теорија преведувачот при преведување ги активира своите познавања за авторот и времето во кое го создавал изворниот текст и ги користи сите свои предзнаења и когнитивни дополненија (знаења поврзани со општа култура и настани, со спомени и емоции и сл.) што се збирале во неговата меморија за интерпретација на изворниот текст. Во овој процес значењето се претвора во смисла што создава доживување кое овозможува да се пронајде соодветен преводен еквивалент во јазикот-цел.

При крајот на XX-от век и почетокот на XXI-от век се јавуваат дефиниции што опфаќаат повеќе аспекти на преведувањето. Таква е дефиницијата на Уртадо Албир според кој „Преведувањето претставува процес на интерпретација и комуникација со цел еден текст кој се одвива во еден општествен контекст, и во кој учествуваат три фактори: ментален процес, текст и комуникативен акт, да се преформулира во друг текст, сместен во друг општествен контекст. („Дидактика и евалуација на преведувањето од италијански јазик на македонски и обратно“: 19)

Дефинициите за поимите преведување и преведувач се јавиле, созреваа и усовршувале со векови. Секоја епоха и секој еминентен претставник на одредени теории, струи, модели и пристапи дале своевиден придонес во развојот на дефинициите за поимите преведување и преведувач.

На крај ќе се потрудиме да ги дефинираме поимите преведување и преведувач со цел да ги опфатиме сознанијата на теоретичарите и традиционалната практика. Според нас, во еден ваков контекст, *преведувањето* претставува сложен комуникативен и ментален акт на трансформација, интерпретација и комуникација, реализирано по потреба со јазична (формална), парадигматска, стилистичка, семантичка, референцијална, прагматичка, динамичка и функционална еквиваленција со цел природата на еден текст со елементи од културата на еден јазик да се преформулира во друг текст што ќе делува соодветно, природно и со ист ефект и смисла во јазикот-цел и културата-примател. *Преведувачот* претставува јазичен и културен медијатор кој изворниот исказ или текст преку соодветни преведувачки постапки како буквален превод, транскрипција, заемка, калка, транспозиција, модулација и адаптација и преку соодветни еквиваленции го преформулира во друг исказ или текст преку писмено или усно преведување со цел да биде разбирлив, соодветен, природен и со ист ефект и смисла во јазикот-цел и културата-примател. При *писменото преведување*, преведувачот, преведува литературен текст (проза и поезија), стручен текст (од областа на науката, техниката, правото), текст на свети книги, но може да синхронизира филмови и сл. *Усното преведување*, преведувачот го реализира во вид на симултано толкување што се одвива речиси истовремено, 5-10 секунди по примање на пораката од изворниот јазик ја изразува во јазикот-цел, во вид на консекутивно толкување што се одвива по примање на пораката од изворниот јазик и предавање во јазикот-цел во секвенци од 1-3 минути. Симултаното преведување може да се применува гласно во изолирани кабинати преку приемници и со микрофон на големи меѓународни собири и конгреси, при средби на делегации и сл., може да се реализира со шепот кога говорителот и преведувачот седат еден до друг, но може да се примени и кај телефонските разговори. Консекутивното преведување може да се применува кај деловните средби, судските рочишта и сл. Едно лице кога ќе го заврши своето високо образование за преведувач и толкувач почнува да работи како независен преведувач и толкувач кој соработува со различни организации, институции, бироа и фирми за преведување; се вработува како преведувач во разновидни фирми, институции, издавачки куќи, весници и телевизии или се вработува како секретар кој ќе биде задолжен и за преведување.

3. Модерни предизвици за преведувачите

До крајот на XX-от век при дефинирање на поимите преведување и преведувач пред сè се земаа предвид различните теории и струи, начините на преведување, видовите текстови што се предмет на преведување и работните места на кои преведувачот го реализира преведувањето. Во XXI-от век на овој аспект се надоврзаа границите на компетенција и одговорност на преведувачот.

Современиот приод подразбира преведување што се реализира во комуникативна рамка како сплет од активности. Нарачувачите бараат преведувачки услуги за да постигнат одредена цел која професионалните преведувачи се должни и одговорни за да ја реализираат откако ќе ги анализираат условите поврзани со преводот и при тоа се зема предвид дали има можност за лектура и корекција или не. Всушност наarachувачот на преводот на самиот почеток се изјаснува дали сака само превод, превод и лектура или превод со лектура и редакција за кои обично се предвидени три ценовници. На пример во практиката често пати преведувачите прават коректен писмен превод кој не соодветствува на целите на фирмите кои своите производи ги пласираат на пазар со голема конкуренција. Доколку ваквиот превод е реализиран преку преведувачко биро или фирма, клиентот бара корекција која ја реализира соодветен редактор. За слични ситуации при симултаното толкување преведувачките бироа предвидуваат регионални консултанти.

Затоа во земјите со развиена организирана преведувачка практика и организирано високо образование на преведувачи и толкувачи, на пазарот на трудот не се бараат само преведувачи и толкувачи, туку и редактори и регионални консултанти кои одлично ги владееат изворниот јазик и јазикот-цел и материјата со која работат. Постојат два вида редактори, првиот вид го коригираат преведениот текст според стручната област, јазикот-цел и земјата-цел, а вториот вид се технички редактори кои ги средуваат преведените текстови според желбата и целта на наarachувачот на преводот. Многу фирми и преведувачки бироа вработуваат редактори со што постигнуваат многу добри резултати и имаат задоволни корисници од резултатите и ефектите на преводот. Во 1990 година во Германија биле вработени 30 000 технички редактори, но побарувачката на ваков кадар и денес е голема. Регионалните консултанти се специјалисти кои имаат широко познавање за одреден регион, земја или град, а работат како консултанти за надворешна трговија, за меѓународни средби и сл.

Оваа модерна тенденција во иднина ќе зема сè поорганизиран облик и ќе ги поттикнува преведувачите да преведуваат преку преведувачки бироа или фирми кои формираат комуникативна мрежа помеѓу преведувачите во фирмата, обезбедуваат најразлични компјутерски програми и стратегии за преведување, создаваат база и корпус кои го зголемуваат квалитетот, а го намалуваат времетраењето на писменото преведување, а воедно имаат голем број соработници од типот лектори, редактори, регионални консултанти и сл. Често пати лицата кои својата кариера ја почнале како преведувачите кога ќе го достигнат предвиденото ниво стануваат редактори или регионални консултанти.

Универзитетите кои обучуваат идни преведувачи и толкувачи преку разновидни проекти и слично соработуваат со преведувачки бироа или фирми кои ги запознаваат студентите со новиот начин на работа, им даваат можност за пракса преку одредени задачи, а на најдобрите можност за вработување односно преведување преку нив. Ваква соработка воспостави и универзитетот „Гоце Делчев“ со словенската фирма PSD Group што има бројни претставништва на Балканот и во Европа, а чиј основач е преведувачот Драган Шибанц кој со своите вработени на нашите студенти теоретски и практично им го претстави современиот организиран начин на преведувачка практика.

4. Заклучок

Поимите преведување и преведувач од минатото до денес се дефинираа на разновидни начини и од различни аспекти зависно од актуелните преведувачки теории во одреден период. Највлијателни преведувачки теории кои го дефинирале преведувањето и преведувачот се полисистемската теорија која преведувањето го гледа како меѓукултурна комуникација, функционалистичката теорија која преведувањето го смета за вид комуникација со определена цел, комуникативната теорија преведувањето го третира како комуникациска врска, а интерпретативната теоријата претставува теорија на смислата што предвидува преведувачот да ги спои своите познавања за авторот на изворниот текст, за мотивите и времето во кои е создаден текстот и своите познавања за читателската публика. Модерните тенденции обрнуваат внимание преведувачот и преводот да имаат можност да се коригираат од страна на редактори или регионални консултанти. Ова наметнува ново проширување на дефиницијата за поимите преведување и преведувач.

Според ова, *преведувањето* претставува сложен комуникативен и ментален акт на трансформација, интерпретација и комуникација реализирана по потреба со јазична (формална), парадигматска, стилистичка, семантичка, референцијална, прагматичка, динамичка и функционална еквиваленција со цел природата на еден текст со елементи од културата на еден јазик да се преформулира во друг текст што ќе делува природно и со ист ефект и смисла во јазикот-цел и во културата-примател и со можност преводот да биде соодветно и навремено коригиран. А *преведувачот* претставува јазичен и културен медијатор кој изворниот исказ или текст преку соодветни преведувачки постапки како буквален превод, транскрипција, заемка, калка, транспозиција, модулација и адаптација и преку соодветни еквиваленции го преформулира во друг исказ или текст преку писмено или усно преведување со цел да биде разбирлив, соодветен, природен, со ист ефект и смисла во јазикот-цел и културата-примател и со можност по потреба да биде коригиран од страна на редактори или регионални консултанти.

ЛИТЕРАТУРА

Ammann, Margret. (2008). Akademik Çeviri Eğitimi Giriş. (Превод: Deniz Ekeman). Ankara: Multilingual.

Yazıcı, Mine. (2010). *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*. Ankara: Multilingual.

Маролова, Даринка; Рау, Петар. (2014). Скрипта по предметот преведување и толкување од македонски на германски јазик. Штип - УГД.

Никодиновска, Радица. (2009). Дидактика и евалуација на преведувањето од италијански јазик на македонски и обратно. Скопје - УКИМ.

Николиќ, Арсова Лидија. (1999). *Преведување - теорија и практика*. Скопје - УКИМ.